

Türkiye'nin Kutup Bilim Diplomasisi

Polar Science Diplomacy of Türkiye

Araştırma Makalesi / Research Article

**Sorumlu yazar/
Corresponding author:**
Ebru Caymaz

ORCID: 0000-0002-9119-7659

Geliş tarihi/Received:
04.04.2022

**Son revizyon teslimi/Last
revision received:**
19.05.2022

Kabul tarihi/Accepted:
20.05.2022

Yayın tarihi/Published:
16.06.2022

Atıf/Citation:
Caymaz, E. & Özsoy, B.
(2022). Türkiye'nin kutup
bilim diplomasisi. *İletişim
ve Diplomasi*, 7 (Kamu
Diplomasisi ve Ülke
Markalama Özel Sayısı), 5-24.

doi: 10.54722/
iletisimvediplomasi.1098563

Ebru CAYMAZ¹ , Burcu ÖZSOY²

ÖZ

Bilim ve dış politikanın kesişim noktasında yer alan bilim diplomasisi kavramı, devletler arasında ikili ve çok taraflı bilimsel iş birliklerine ortak bir zemin sunma potansiyeli nedeniyle küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine paralel olarak son yıllarda sıklıkla gündeme gelmektedir. Bilim diplomasisinin kavramsallaşmasını Antarktika Antlaşmalar Zirvesi'ne dayandırılan görüşler nedeniyle öncülleri, boyutları ve uygulama usullerine yönelik gerçekleştirilen güncel çalışmalarda konunun daha kapsamlı ele alınabilmesi için tarihsel perspektifin önemi vurgulanmıştır. Türkiye'nin kutuplara yönelik bilimsel araştırmalarına tarihsel perspektiften bakıldığında ise kutup araştırmalarına yönelik ilgisinin 1932 ve 1933 yılları arasında 34 devletin katılımıyla düzenlenen 2. Uluslararası Kutup Yılı'na dayandığı görülmektedir. Bu minvalde, çalışma kapsamında tarihsel araştırma yöntemi kullanılarak T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığında yer alan resmî belgelerin yanı sıra elde edilen bulgular ışığında kutup araştırmalarına katkı sağlayan Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Harita Genel Müdürlüğü gibi çeşitli kurumların arşivleri de taranmış ve bütüncül bir bakış açısıyla Türkiye'nin kutup bilim diplomasisi sürecine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı; başarılı bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak yürütmekte olduğu kutuplara yönelik bilimsel

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Çanakkale, Türkiye, ebru.caymaz@comu.edu.tr

² Prof. Dr., TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü; İstanbul Teknik Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Gebze, Türkiye, burcu.ozsoy@tubitak.gov.tr, ORCID: 0000-0003-4320-1796

araştırmalarına 2017 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesinde Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolReC)'nin kurulmasıyla yaptığı atılım sonrasında 2019 yılında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE)'nün kurulmasıyla kurumsal bir nitelik ve ivme kazandıran Türkiye'nin, kutup bilim diplomasisi potansiyelini geliştirmesine katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim diplomasisi, iklim değişikliği, kutup araştırmaları, kutup bilim diplomasisi, Türk dış politikası

ABSTRACT

The concept of science diplomacy, which is located at the nexus of science and foreign policy, has been frequently on the agenda in recent years in parallel with the negative effects of global climate change owing to its potential to provide a common ground for bilateral and multilateral scientific cooperation between states. Since the conceptualization of science diplomacy has been predicated on the Antarctic Treaties Summit, the importance of historical perspective is emphasized in order to address the term more comprehensively in the current studies on its antecedents, dimensions, and application methods. On the other hand, when the scientific polar research of Türkiye was examined from a historical perspective, it was found that its interest in polar research dated back to the 2nd International Polar Year organized with the participation of 34 states between 1932 and 1933. In this context, in addition to the official documents in the Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of State Archives, the archives of various institutions such as the Turkish State Meteorological Service and the General Directorate of Mapping were scanned by applying the historical research method to shed light on Türkiye's polar science diplomacy process from a holistic perspective. Therefore, this study aims to enhance the polar science diplomacy potential of Türkiye in which scientific polar research has been conducted as a successful case of public diplomacy. The momentum has been further increased following the breakthrough upon the establishment of the Polar Research Application and Research Center (PolReC) within the body of Istanbul Technical University (ITU) in 2017 and gained an institutional framework upon the establishment of the Institute (KARE) within the body of Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TUBİTAK) in 2019.

Keywords: Science diplomacy, climate change, polar research, polar science diplomacy, Turkish foreign policy

EXTENDED ABSTRACT

In recent years, scientific developments have increasingly been located at the center of global politics. Being at the nexus of science and foreign policy, science diplomacy has been frequently on the agenda in recent years in parallel with the negative effects of global climate change owing to its potential to provide a common ground for bilateral and multilateral scientific cooperation between states. In this process, science diplomacy offers a different point of view to interpret international collaboration as a concept being at the center of developments both in world politics and the world of science. Since the mutual interaction of science and diplomacy is important and widely accepted, the concept of science diplomacy has emerged as a sub-discipline within the discipline of international relations. The concept of continuum of urgencies, which emerged during the discussions of Vienna Dialogues (2017), has highlighted polar science diplomacy practices while raising awareness of the negative consequences of human-induced climate change and developing measures to ensure the sustainability of our world. Due to the views that predicate the conceptualization of science diplomacy on the Antarctic Treaties Summit, current studies on its antecedents, dimensions, and application methods have emphasized the importance of historical perspective in order to approach the subject more comprehensively. Moreover, the concept of science diplomat, who undertakes important tasks to implement science diplomacy strategies effectively with a professional approach, has also emerged in recent years. In the most general terms, science diplomats can be defined as professionals who work with the aim of implementing issues related to science, technology, and innovation as an important dimension within the international relations and international policy system. The framework of practice includes both scientists (diplomat scientist) who undertakes responsibilities as consultants or diplomats to establish international partnerships and influence or represent the interests of their nation, and diplomats specializing in science, technology, and innovation (science diplomat). Besides, scientists from various nations have made extensive efforts to advance polar studies since science is thought to balance common interests between geopolitical tensions and political barriers. Accordingly, the concept of science diplomacy is examined in the context of polar science diplomacy. Therefore, the literature part of the article explains the evolution of science diplomacy and the concept of polar science diplomacy.

After portraying the conceptual framework, prominent practices of polar science diplomacy are examined. Herein, scientific research projects carried out with multinational partnerships in both Antarctica and the Arctic region are the subject of polar science diplomacy. Within the scope of this study, cases of successful applications were selected from among international scientific collaborations that provided the prerequisites of political will, diplomatic involvement, and governmental support. Therefore, the official documents in the Presidency of the Republic of Türkiye Directorate

of State Archives and the archives of various institutions, including the Turkish State Meteorological Service and the General Directorate of Mapping, are examined, and the details of the archival research are given in the methodology part. It has been found that, in terms of polar science diplomacy, Türkiye has been engaged in polar issues officially starting from the 2nd International Polar Year, which took place between 1932 and 1933 with the attendance of 34 states. Türkiye's interest in polar research extends to the present and the National Polar Science Program of KARE stands out as the most recent case. The institutionalization process of polar research is discussed while it is also found that the process continues to evolve upon the inclusion of each memorandum of understanding with different states. After conveying findings on Türkiye's polar science diplomacy from a historical perspective, suggestions for improving Türkiye's polar science diplomacy potential are discussed comparatively with the international cases in the conclusion part.

Giriş

Son yıllarda uluslararası arenada devletler arası rekabeti tetikleyen en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkan güç kavramı, sert güç (hard power), yumuşak güç (soft power) ve akıllı güç (smart power) bağlamında pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bilhassa yumuşak gücün meşruiyet ve önem kazanmasıyla birlikte devletlerin, uluslararası arenada imajlarını daha üst seviyelere çıkarabilmek amacıyla yeni kurum ve uygulamalara büyük bütçeler ayırarak yumuşak güç potansiyellerini ve kamu diplomasisi alanındaki etkinliklerini artırmayı hedefledikleri görülmektedir (Nye, 2008).

Diğer yandan bilimsel ilerlemelerin teknolojik gelişmelere yansımaları ve bu yansımaların dünya siyaseti üzerinde önemli bir etkisi olduğu uzun zamandan beri kabul edilmekte; günümüzde bilimsel gelişmeler küresel politikanın merkezinde her zamankinden daha fazla yer almaktadır. Bilim diplomasisi, dünya siyaseti ve bilim dünyasında bahsi geçen gelişmelerin merkezinde yer alan bir kavram olarak uluslararası iş birliklerini yorumlamak için farklı bir pencere sunmaktadır (Su & Mayer, 2018). Bilim ve diplomasiğin karşılıklı etkileşimi, önemli ve yaygın olarak kabul edildiği için bilim diplomasisi kavramı da uluslararası ilişkiler disiplininde bir alt disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte insan kaynaklı iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına yönelik farkındalık oluşturarak dünyamızın sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik önlemler geliştirmek amacıyla düzenlenen Viyana Diyalogları (2017) tartışmalarında ortaya çıkan 'aciliyetlerin sürekliliği' (continuum of urgencies) kavramı, kutuplara yönelik bilim diplomasisi faaliyetlerinin öncelik kazanmasını sağlamıştır (Caymaz, 2021a).

Yukarıda yer verilen gelişmelerden hareketle bu çalışma kapsamında, dış politikada artan ölçüde önem kazanan bilim diplomasisi kavramı, kutup bilim diplomasisi bağlamında irdelenmiştir. Makalenin literatür kısmında öncelikle bilim diplomasisinin

evrimi ve kutup bilim diplomasisi kavramları açıklanmıştır. Kavramsal çerçeve aktarıldıktan sonra kutup bilim diplomasisi bağlamında genel kabul gören uluslararası başarılı uygulama örnekleri irdelenmiştir. Yöntem kısmında ise gerçekleştirilen arşiv araştırmasının detaylarına yer verilmiştir. Türkiye'nin kutup bilim diplomasisine yönelik bulgular, tarihsel bir perspektifle aktarıldıktan sonra sonuç bölümünde ise uluslararası başarılı uygulama örneklerinden hareketle Türkiye'nin kutup bilim diplomasisi potansiyelini geliştirmeye yönelik öneriler tartışılmıştır.

Bilim Diplomasisi Kavramının Evrimi

Bilim diplomasisinin kavramsal çerçevesi nispeten yeni olsa da politika, bilim ve teknoloji arasındaki ilişki tarihsel bağlamda derin köklere sahiptir. İlk kez Fedoroff (2009) tarafından literatüre kazandırılan kavramın kapsamı, Avrupa Komisyonu (2016) tarafından yapılan güncel bir tanımla daha da genişletilmiş; politika oluşturmayı desteklemek, çatışmaları ve krizleri önlemek ve evrensel bilim dilinin yeni iletişim kanalları açıp güven inşa edebildiği sorun alanlarında devletler arası ilişkileri iyileştirmek için bilimin kullanılması olarak tanımlanmıştır. Bilim diplomasisi kavramının kurumsallaşma sürecindeki ilk önemli adım, 2008 yılında ABD merkezli Bilim Diplomasisi Merkezi'nin (AAAS) kurulmasıdır. AAAS, 2012 yılında alanın ilk dergisi olan Science & Diplomacy (Bilim & Diplomasi)'yi yayımlamıştır (Turekian & Neureiter 2012). 2009 yılında Birleşik Krallık tarafından düzenlenen, Orta Doğu, Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika'dan 200 delegenin katılım ve katkı sağladığı 'Bilim Diplomasisinde Yeni Ufuklar' toplantısı da kavramın kurumsallaşma sürecine hız kazandırmıştır (The Royal Society, 2010).

Konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkılarak bilim diplomasisi için 'diplomaside bilim', 'bilim için diplomasi', 'diplomasi için bilim' şeklinde üçlü bir taksonomi geliştirilmiştir (National Research Council, 2012). Diplomaside bilimin kullanımıyla kastedilen, dış politika kararları alınırken bilimin kullanılması ve bilimsel danışmanlık sağlanmasıdır. Bilim için diplomasiden kasıt, uluslararası bilimsel iş birliklerinin geliştirilmesi amacı ve diplomasinin kullanımı yoluyla yeni bilimsel ortaklıklar kurulmasıdır. Diplomasi için bilim ifadesiyle kastedilen ise bilimsel ve teknolojik ortaklıklar yoluyla uluslararası toplumla istikrarlı ve kalıcı ilişkiler kurmak için bilimin kullanılmasıdır (The Royal Society, 2010, s. 4).

Kavramın ortaya çıkışı ve yayılması, bilim politikası ve dış ilişkilerdeki güncel eğilimlerin bir yansıması olarak görülürken, daha önceki dönemlerde bilim ve diplomasi arasındaki kesişim noktalarının açık ve net olmaması nedeniyle o dönemki uygulamalar, günümüzün daha 'sistematik' bilim diplomasisi yaklaşımına kıyasla kavrama yönelik öncül örnekler olarak kabul edilmektedir. Bu minvalde herhangi bir uluslararası bilimsel iş birliğinin bilim diplomasisi faaliyeti olarak kabul edilebilmesi için siyasi ira-

de, diplomatik katılım ve devlet desteğinin olması ön koşullardır (Flink & Ruffini, 2019; Rungius & Flink, 2020; Caymaz, 2021b). Dolayısıyla, ön koşulların bulunmadığı bilimsel bir faaliyet, bilimsel iş birliğinin ötesine geçemeyecektir.

Diğer yandan diplomaside bilim, bilim için diploması ve diploması için bilim taksonomisi, salt akademik açılımlara sahip olduğu ve uygulama bağlamında kısıtlı kaldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Gluckman vd., 2017). Bu nedenle sınır ötesi çıkarları koruma, küresel ihtiyaçları karşılayarak zorlukların üstesinden gelme eylemlerine dayanan yeni bir bilim diploması taksonomisi geliştirilirken bütüncül yaklaşımların kullanılması önerilmektedir. Bu görüşe paralel olarak bilim diploması, diğer politika ve diploması türlerinin başarısız olduğu yolu aydınlatarak, yol gösteren bir “meşale” olarak tanımlanmıştır (Moedas, 2015, s. 64).

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında sistematik bilim diploması yaklaşımı temelde iki hususa atıfta bulunur:

1. Terim, genellikle farklı meşru siyasi oluşumları tanımlayan ve/veya temsil ettiği belirlenen iki veya daha fazla aktör arasındaki bir dizi ilişkiyi belirtir. Bu ilişkiler, nitelik ve/veya etkileri (öngörülemez ve kasıtsız olduğu kadar amaçlanan) bakımından diplomatik olmakla birlikte amaç, süreç veya nesnel (veya tümü) kesin olarak bilimsel olan uygulamalar yoluyla sürdürülür; doğrudan diplomatik ilişkiler olabileceği gibi sınır ötesi, uluslararası veya küresel boyutların sunulmasıyla dolaylı da olabilir.
2. Yukarıda yer verilen fenomenlerin incelenmesine de atıfta bulunabilir (Kaltofen & Acuto, 2018).

Dolayısıyla bilim diplomasından hem bir uygulama hem de uygulamayı teşvik eden teorik altyapının ayrılmaz bir bütün olarak iç içe geçtiği bir kavram olarak bahsedilmektedir. Son yirmi yılda sıklıkla tartışılan bu terim, çok sayıda anlam, gündem, ilişki ve uygulamanın önünü açmıştır (Lord & Turekian, 2007).

Bilim diplomasısının dış politikada yenilikçi imajı, kavramı ‘Anglosfer’ dışişleri bakanlıklarının (özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Yeni Zelanda) politika toplulukları arasında sıklıkla tartışılan bir konu hâline getirmiştir. Bilim diplomasısını anlamaya yönelik bu dış politika yaklaşımı yaygın olarak etkisini devam ettirmektedir. Bilim diploması kavramı, temelde uygulamacı söylemine dayanması itibarıyla bilim ve dünya siyaseti arasındaki ara yüzün devlet merkezli yönleriyle eş anlamlı hâle gelmiştir. Aynı zamanda dış politika uygulayıcılarının ve bilimi temsil eden saygın kurum ve bu kurumların saygın üyelerinin artan deneyimleriyle şekillenmektedir (Ruffini, 2020).

Yukarıda yer verilen bilgilerden hareketle bir devletin bilim diploması stratejilerini etkin bir şekilde ve profesyonel bir yaklaşımla uygulayabilmesi amacıyla önem-

li görevler üstlenen bilim diplomatı kavramı ortaya çıkmıştır. En genel ifade ile bilim diplomatları bilim, teknoloji ve inovasyonla ilgili hususları uluslararası ilişkiler ve uluslararası politika sistemi içinde önemli bir boyut olarak yerleştirmek amacıyla çalışan profesyoneller olarak tanımlanabilir. Uygulama çerçevesi hem uluslararası ortaklıklar kurmak ve uluslarının çıkarlarını etkilemek veya temsil etmek için danışman veya diplomat olarak bazı sorumluluklar alan bilim insanlarını (diplomat bilim insanı) hem de bilim, teknoloji ve inovasyon konularında uzmanlaşmış diplomatları (bilim diplomatı) içerir (Moomaw, 2018). Bunlara ek olarak, profesyonel görevleri bilim ve diplomasi arasında ara buluculuk yapmak, bilim insanları ve diplomatlara destek sağlamak ve liderlik yapmak olan memurlar, konsolosluk personeli, bilim/politika yöneticileri, inovasyon delegeleri, irtibat görevlileri, politika bilimcileri hatta kendi eylemlerini ve kurumsal stratejilerini uygulayan farklı aktörleri de içerir (Melchor, 2020).

Kutup Bilim Diplomasisi

Bilim diplomasisine yönelik ilk kitabın 2009 yılında Antarktika Antlaşmalar Zirvesi kapsamında üretilmesi nedeniyle bilim diplomasisinin kavramsallaşmasını bahsi geçen Zirve'ye dayandıran görüşler bulunmaktadır (Berkman, 2019). Antarktika, uluslararası alanda kabul gören dört küresel müşteregin önemli bir parçası olarak, uzun zamandır barışa, bilime ve çevrenin korunmasına adanmış bir kıta olarak kabul edilmektedir. Öte yandan insan kaynaklı iklim değişikliğinin neden olduğu olumsuz etkilerin dünyanın diğer bölgelerine kıyasla kutup bölgelerinde üç kat daha yoğun olarak gözlemlenmesi; deniz buzu ve buzullarda meydana gelen erime hızına yönelik olumsuz gelecek öngörülere (Clem vd., 2020) kutup araştırmalarını gezegenin sürdürülebilirliği bağlamında öne çıkarırken, kapsayıcı, uluslararası ve disiplinler arası çalışmaların önemi vurgulanmıştır (Berkman vd., 2011).

Antarktika'dan farklı olarak Arktik bölgesi, uluslararası siyasi, güvenlik ve ekonomik sistemden büyük ölçüde etkilendiğinden, bölgeye yönelik bilimsel iş birliğinin uluslararası kutup yıllarından öncesine dayanan nispeten uzun bir geçmişi vardır. Bilimin jeopolitik gerilim ve siyasi engeller arasında ortak çıkarları dengelediği düşünüldüğü için çeşitli uluslardan bilim insanları o zamanlardan bu yana kutup araştırmalarını geliştirmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Tarihsel olarak, özellikle Soğuk Savaş'ın zirvesinde kutup bilimciler önemli roller üstlenmişlerdir. Örnek olarak, 1957-1958 Uluslararası Jeofizik Yılı, 1959 Antarktika Antlaşması'na öncülük eden bir iş birliği sürecini başlatmıştır. Antarktika Antlaşması, uzayın barışçıl kullanımına dayanan 1967 Antlaşması'nın zeminini hazırlamıştır. ABD ve Rusya arasındaki başarılı bir bilim diplomasisi süreci sayesinde hem Antarktika hem de uzay küresel jeopolitikten izole edilmiş durumdadır (Berkman vd., 2017).

Diğer yandan bilim insanlarının yoğun çabalarıyla hayata geçirilen Antarktika Antlaşması, 1990 yılında bilimsel iş birliğini koordine etmek için uluslararası bir platform

olarak Uluslararası Arktik Bilim Komitesi'nin (IASC) kurulmasını da teşvik etmiştir. Bir sivil toplum kuruluşu olarak IASC'in misyonu, Arktik bölgesindeki bilimsel iş birliğini desteklemek ve kolaylaştırmaktır. Bu sebeple bölgenin, dünya için öneminin daha derinden anlaşılmasını amaçlayan her türlü disiplinler arası araştırmayı teşvik eder. Ayrıca IASC, bilimsel gelişimi desteklemek için gerekli mekanizmaları sağlama; Arktik bölgesine uluslararası erişimi teşvik etmenin yanı sıra bilgi ve diğer kaynakları transfer ederek, bilimsel veri ve bilgilerin erişilebilir ve serbestçe aktarılabilir olmasını mümkün kılma yoluyla kurumlara yardımcı olur (IASC, 2018).

Bilim diplomasisi stratejisinin etkili bir şekilde uygulanması, ilgili ağlara bağlıdır. Bu bağlamda, 1996 yılında Arktik Konseyi'nin üst düzey bir forum olarak kurulması, Arktik araştırmaları yürüten bilimsel organizasyonlar açısından önemli bir destek unsurudur. Yüksek Kuzey'in kapasitesini eğitim, araştırma ve sosyal yardım yoluyla geliştirmek için Arktik Konseyi, üniversiteler, araştırma kurumları ve çevresel çalışmalarla ilgilenen kuruluşları içeren uluslararası bir yapı olarak UArctic Ağı'nı oluşturmuştur. Bilim Diplomasisi Eylemi ve Bilim Diplomasisi Diyalogları'nı bir araya getirmede önemli bir rol oynayan UArctic bünyesinde bilim diplomasisine yönelik tematik bir ağ da kurulmuştur (Science Diplomacy Center, 2019).

Yasal yönetim açısından Arktik bölgesi sorunları, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) ve Kutup Kodu (Uluslararası Denizcilik Örgütü) gibi hem nispeten esnek hem de zorlayıcı yasal uygulamalarla güvence altına alınmıştır. Bu kurallara uyum ister isteğe bağlı ister bağlayıcı olsun, uluslararası düzeyde resmî siyasi müzakere süreçlerinin sonucudur. Gayriresmî diplomasi, resmî müzakere gündemine bir politika sorunu önermek için de önemlidir ve bu nedenle, Arktik siyaseti ve yönetimindeki gelişmelerin de bu tür resmî yapıların dışında kökleri vardır (Rowe, 2018). Bu bağlamda farklı devletler tarafından bölgeye yönelik birçok uluslararası bilimsel araştırma faaliyeti düzenlenmektedir (Nanda, 2019). 'Arctic Circle', 'Arctic Science Summit Week', 'Arctic Frontiers', 'ArcticNet', 'High North Dialogue', 'UArctic Kongresi' gibi uluslararası ilginin yoğun olduğu etkinlikler, yeni araştırmalar için iş birliği zeminini de sağlamaktadır. Öyle ki, Arktik Konseyi'nin çalışma gruplarının faaliyetlerine ek olarak, bahsi geçen etkinliklerde bu makale yazarlarının da aktif olarak katılım sağladıkları bilim diplomasisi oturum ve panelleri düzenlenmeye başlanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde kutup bilim diplomasisine yönelik başarılı uygulama örneklerine daha detaylı olarak yer verilecektir.

Kutup Bilim Diplomasisine Yönelik Başarılı Uygulama Örnekleri

Hem Antarktika'da hem de Arktik bölgesinde çok uluslu iştiraklerle yürütülen bilimsel araştırma projeleri, kutup bilim diplomasisinin inceleme konusudur. Bu çalışma kapsamında da başarılı uygulama örnekleri, siyasi irade, diplomatik katılım ve devlet desteği ön koşullarını sağlayan uluslararası bilimsel iş birlikleri arasından seçilmiştir.

Almanya merkezli Alfred Wegener Enstitüsü'nün liderliğinde 2019 yılında başlatılan ve 20 devletten 442 uzmanın katılımıyla 389 gün süren MOSAIC (Multidisciplinary drifting Observatory for the Study of Arctic Climate) Ekspedisyonu hem ekspedisyon süresi hem de 140 Milyon avroluk mega bütçesiyle şimdiye kadar gerçekleştirilen en geniş kapsamlı kutup ekspedisyonu olarak kayıtlara geçerken³ aynı zamanda kutup bilim diplomasinin de en başarılı örneklerinden biri olarak bölgeye yönelik artan uluslararası ilginin de altını çizmiştir.

2010 ve 2020 yılları arasında Arktik bölgesi ve bölge dışındaki araştırma istasyonlarına ve saha araştırmalarına 700'den fazla bilim insanının gönderildiği ve AB tarafından finanse edilen INTERACT projesi, Arktik bilim diplomasisi için bir diğer önemli örnek olarak öne çıkar (Latola, 2018). Ek olarak, Arktik devletleri arasında yasal olarak bağlayıcılığı bulunan Arktik Bilim Anlaşması, 2018'den bu yana ilgili bilimsel ağların oluşturulması sürecinde barış, istikrar ve yapıcı iş birliğinin sürdürülmesinin önemini altını çizmektedir.

Arktik bölgesinde iki ve çok taraflı bilimsel iş birlikleri için gerekli altyapı ve koordinasyonu başarıyla sağlayan devletlerin arasında yer alan Norveç, kutup bilim diplomasisi bağlamında başlı başına bir inceleme konusudur. Bir kutup ülkesi olan Norveç'e bağlı Svalbard Takımadaları'nda gerçekleştirilen bilimsel araştırmaların kaydının tutulduğu Research in Svalbard Portal (RIS) verilerine göre şimdiye kadar 52 devletten 6086 bilim insanı bölgeyi ziyaret etmiştir. 2022 yılı itibarıyla 555 bilimsel araştırma projesi aktif olarak sürdürülmektedir.⁴ Svalbard, 1920 yılında imzalanan ve 1925 yılında yürürlüğe giren Svalbard Antlaşma'yla belirlenen özel statüsü gereği çok sayıda farklı ülkeden bilim insanının kendi devletlerine ait istasyonlarda hem ulusal hem de uluslararası işbirlikli bilimsel araştırmalar yapmalarına imkân sağlamaktadır. Takımadaların önemli bilim üsleri Ny-Ålesund, Longyearbyen, Barentsburg ve Hornsund'da yer alan bilimsel altyapı imkânları, özellikle Ny-Ålesund'da başlatılan dört büyük araştırma programı, takımadaların idari merkezi olan Longyearbyen'de kurulan Svalbard Bilim Merkezi, bilimsel araştırma portalı ve 1993 yılından bu yana dünyanın dört bir tarafından gelen öğrencilere uygulamalı yükseköğrenim imkânı sağlayan Svalbard Üniversite Merkezi (UNIS) Norveç'in bilim diplomasi alanında gerçekleştirmiş olduğu başarılı girişimlere örnek teşkil etmektedir. Bu noktada bilhassa Ny-Ålesund bölgesinde yapılan bilimsel faaliyetlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Araştırma istasyonu; iklim değişikliği etkilerini gözlemlemek ve bu değişikliklerin hem bölgesel hem de küresel olarak fiziksel ortamları ve yerleşik bitki ve hayvanları nasıl etkilediğine dair araştırma yapmak için özel bir konuma sahiptir. Ny-Ålesund aynı zamanda uluslararası yasal düzenlemelere veri sağlayan çeşitli ulusal ve küresel izleme programları için de önemli bir merkezdir (The Research Council of Norway, 2019).

³ Detaylı bilgi için bkz. MOSAIC Ekspedisyonu websitesi: <https://mosaic-expedition.org>.

⁴ RIS Portalı her yıl araştırmacı sayısına göre güncellenmekte; tamamlanan ve devam eden proje bilgilerine detaylı olarak yer verilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. RIS websitesi: <https://www.researchinsvalbard.no/>.

Birleşik Krallık, Arktik bölgesinde yer almamasına rağmen kutup çalışmalarında liderlik görevi üstlenen öncü bir devlettir. İngiltere, Arktik Konseyi'ndeki ilk gözlemcilerden biri olarak bölgede bilimsel araştırmalar yürütme konusunda uzun bir geçmişe sahiptir ve bu nedenle Arktik stratejisini bölgenin hızlı dönüşümüne göre sürekli güncellemektedir (Depledge, 2012). 90'lı yıllarda sınırlı bir katılım döneminden sonra (aynı zamanda ulusal bir Arktik araştırma programını da sürdürmüştür), Arktik stratejisini iklim değişikliği, güvenlik sorunları ve yükselen ekonomik fırsatlara göre uyarlayarak, bölgeye yönelik konularda lider olma arzusunu yinelemiştir (The Arctic Institute, 2020). Ayrıca, bölgede yer almadığı hâlde kendisini 'Arktik'e en yakın komşu' olarak ilan eden ilk devlettir (Dışişleri ve Milletler Topluluğu İşlerinden Sorumlu Devlet Sekreteri, 2015) ve Çin'in kendisini 'Arktik'e yakın devlet' olarak ilan etmesiyle tartışmalı iddiaları yeniden gündeme getirmiştir (Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi, 2018).

Yakın tarihli bir çalışmada Birleşik Krallık'ın Arktik bilim diplomasisi, Rusya ile siyasi, ekonomik ve finansal alanlarda iş birliğini güçlendirerek, gerilimleri azaltmanın bir aracı olarak incelenmiştir. Bahsi geçen çalışmada Rusya ve İngiltere'nin Arktik bölgesindeki ortak bilimsel faaliyetleri, iki devlet arasındaki ilişkileri geliştirmek ve ortaklık kurmak için bir araç olarak vurgulanmıştır (Gutenev, 2020). UArctic Araştırma Ofisi, aynı kapsamda 'İngiltere-Rusya Arktik Araştırma ve İş Birliği Ağının Geliştirilmesi' projesini hayata geçirmiştir. Coğrafi kapsamı açısından benzersiz bir proje olarak, Scott Kutup Araştırmaları Enstitüsü, Kuzey (Arktik) Federal Üniversitesi ve Aberdeen Üniversitesi'nin ev sahipliğinde, yüz civarında Arktik bilim insanının katıldığı iklim değişikliği, Arktik ekosistemleri, azaltma ve uyum stratejileri, kıyı ve deniz biyolojisi, kıyı arkeolojisi, çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi, yerli halkların geçim kaynakları ve kültürleri, kırsal sağlık ve refah konularında çeşitli araştırma seminerleri yürütülmüştür (The UArctic, 2018).

Bilimsel araştırma, örneklerde açıkça görüldüğü üzere, bölge dışındaki devletlerin bölgede varlık göstermeleri ve meşruiyet sağlama gayretleri için genel motivasyondur. Arktik dışındaki devletlerin bölgeye yönelik resmî belgelerinde araştırma, eğitim ve iş gibi farklı faaliyet alanları daha fazla ortaya çıkarken, Arktik devletlerinin belgelerinde ise yenilik, altyapı ve kalkınma gibi çok çeşitli alanlar yer almaktadır. Bunlara ek olarak, araştırma faaliyetlerinin sunumu ve beyan edilen amaçların ve bilimsel programların nasıl uygulanacağı ile ilgili Arktik dışındaki devletlerin resmî belgelerinde belirsizliğini koruyan büyük farklılıklar vardır (Luszczuk vd., 2020). Söz konusu farklılıklar, devletlerin Arktik meselelerine yönelik genel tutumlarını da yansıtmaktadır.

Yöntem

İncelendiği dönem itibarıyla tarihsel bir boyutu da olan bu çalışmada, Türkiye'nin kutup bölgelerine yönelik bilimsel araştırmalarını tarihsel bir perspektiften aktarmak amacıyla tarihsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla Türkiye'nin kutup araştırmalarına yönelik arşiv taraması yapılmıştır.

Araştırma kapsamında öncelikle T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda yer alan resmî dokümanlar taranmıştır. Bahsi geçen dokümanlarda elde edilen veriler ışığında muhtelif dönemlerde kutup araştırmalarına katkı sağlayan Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Harita Genel Müdürlüğü gibi kurumların yanı sıra bu kurumlarda kutup araştırmalarında görevli personelin yayımladıkları çalışmalar da analize dâhil edilmiştir. Bu minvalde bilhassa Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda görevli Albay Ahmet Rasim Barkınay'ın 1935 yılında Norveç'in Svalbard Takımadaları'ndan resmî görevlendirmeye gelerek 10 ay boyunca Türkiye'de bilimsel araştırmalar yapan kutup uzmanı Rolf Kjaer'le çalıştıkları döneme ait belgelere öncelik verilmiştir. Bu belgelerin bir kısmının Haritacılar Mecmuası isimli süreli yayınlarda yer alması nedeniyle bahsi geçen süreli yayınlar da araştırmaya dâhil edilmiştir.

Elde edilen veriler analiz edilirken betimleyici ve kısmen yorumlayıcı anlatım yöntemlerine ek olarak, öncelikle Runciman (1983) tarafından ortaya konulan ve Wadhvani ve Decker (2017) tarafından geliştirilen 'kaynakları yeniden yapılandırma yoluyla raporlama' (reportage through reconstruction from source) ile 'bağlamaştırma yoluyla açıklama' (explanation through contextualization) yöntemlerinden yararlanılmıştır. Dönemselleştirme ve anlatı oluşturma pratiklerine dayalı bir yöntem olarak öne çıkan bağlamaştırma, arşiv analizlerinde kullanılan önemli bir tarihsel yöntemdir. Dönemselleştirmeden kasıt; olayların veya eylemlerin tutarlı dönemler veya çağlar olarak gruplandırıldığı süreçtir. Bağlamaştırma ise dönemselleştirme ve anlatı oluşturma pratiklerine dayalı bir yöntem olarak bağlama oturtulan verilerin doğru yorumlanabilmesine katkı sağlar (Rowlinson vd., 2014).

Bulgular

Türkiye'nin Kutup Bilim Diplomasisi

Arşiv taraması esnasında elde edilen veriler ışığında Türkiye'nin kutuplara yönelik ilgisinin Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar uzandığı; bilimsel araştırma motivasyonu bilhassa Cem'iyet-i İlmiyye-i Osmaniyye bünyesinde görevli ve eğitim amacıyla yurt dışına çıktıktan sonra yurda dönerek bakanlık gibi üst düzey bürokratik görevlerde bulunan çeşitli bilim insanlarına ait eserlerde, kutup bölgelerine yönelik bilimsel bilgilere yer verildiği görülmektedir (Servet-i Fünun Dergisi, 1930). Örneğin 1856 yılında bir dizi makale olarak kaleme alınan; müteakip yıllarda ise kitap çalışması olarak yayımlanan Medhal-i İlmi Jeoloji isimli eserde İbrahim Edhem Paşa'nın, deniz buzu ve buzullara yönelik güncel bilimsel bilgilere bölge bazında kıyaslamalı olarak yer verdiği görülmektedir (İbrahim Edhem Paşa, 2020). Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nde görevli milletvekili Celal Nuri İleri ise bireysel olarak 1912 ve 1913 yıllarında Arktik bölgesine bir dizi ziyaret gerçekleştirmiş ve tecrübelerini Kutup Muhasebeleri ve Şimal Hatıraları isimli iki kitap çalışmasında detaylı olarak aktarmıştır (İleri, 1997a; 1997b). Bununla birlikte bahsi geçen gelişmeler, bilim diplomasisi faaliyetlerinin ön koşullarını taşımadığı için çalışma kap-

samında analiz edilen verilerin dışında bırakılmıştır. Diğer yandan Türkiye, siyasi irade, diplomatik katılım ve devlet desteği ön koşullarını sağlayarak uluslararası kutup yıllarına aktif katılım sağlasa da muhtelif zaman dilimlerinde yaşanan kopukluklar nedeniyle tarihsel bazda bir dönem sınıflandırması yapabilmek mümkün olmamıştır.

Küresel kültürel uygulamalarda öncü devletlerin yaptığı yatırımların, hedef kitle ile iletişim kurmanın yanı sıra küresel konjonktürel gelişim ve siyasi kararlılık bağlamında büyük önem ve gerekliliğe sahip olması nedeniyle Türkiye, dış politikasını ve yumuşak güç araçlarını bu politik gerekliliğe göre uyarlamıştır. Bağlamlaştırma noktasında elde edilen en önemli bulgu; bilimsel amaçlı icra edilen kutup araştırmalarının Türk bilim diplomasisi alanında en başarılı örneklerden biri olduğudur. Türkiye, Antarktika'da varlık göstermek amacıyla ilk resmî girişimini 1995 yılında Antarktika Antlaşması'nı onaylayarak yapmış olsa da Türk bilim insanlarının kutup meselelerine katılımı 1932 ve 1933 yılları arasında düzenlenen 2. Uluslararası Kutup Yılı'na kadar uzanmaktadır (IPY, 2011).

1932 yılında Meteoroloji Enstitüsü (o dönemki adıyla) tarafından gerçekleştirilen meteoroloji rasatlarıyla 2. Uluslararası Kutup Yılı'na bilimsel katkı sağlandığı (Laursen, 1951), 28.02.1934 tarihinde ise Uluslararası Jeofizik Birliği'nin⁵ Türkiye'ye göndermiş olduğu resmî davet yazısının bir kısmının Haritacılar Mecmuası isimli süreli yayının 10. Sayısı'nda (1936) paylaşıldığı görülmektedir. Kutuplara yönelik bilimsel araştırmalara daha aktif katılım sağlamak isteyen Türkiye, ünlü kutup uzmanı Norveçli Rolf Kjaer'i ülkeye davet etmiştir. Daveti kabul eden Kjaer'in 1935 yılında 10 aylık bir süre için Türkiye'de görevlendirildiğine dair resmî bir meclis tutanağına ulaşılmıştır (BCA, 1935). Kjaer'le birlikte çalışan Türk Deniz Kuvvetleri'nde görevli Albay Ahmet Rasim Barkınay'ın Haritacılar Mecmuası'nda yayımlanan yazı dizilerinde kutuplara yönelik güncel bilimsel bilgilere yer verilmiştir (Barkınay, 1935).

Uluslararası Jeoloji ve Jeofizik Birliği Başkanı Delakur'un 1939 yılında resmî temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya gelerek "beynelmilel komiteye girilmesini, jeolojik ve fiziki sahada bilhassa harita ve arz cazibesi işlerinde teşriki mesaide bulunulmasını teklif etmesi" (Cumhuriyet Gazetesi, 1939) bir diğer önemli gelişmedir. Aynı yıl Prof. Dr. Ekrem Ulusoy'un 5'inci Beynelmilel Fotogrametri Kongresi başlıklı çeviri çalışmasında Spitsbergen haritaları hakkında bilgiler yer alırken, sonraki yıllarda Türkiye'yi temsilen kongrelere katılan Prof. Dr. Hamit N. Pamir'in ve İ. Şeref Dura'nın çalışmaları daha yakından incelendiğinde 1960'lı yıllara kadar Türkiye'nin bahsi geçen uluslararası organizasyonların etkinliklerine katılım sağladığı ve bilimsel destek sunduğu bilgisine ulaşılmıştır (Ulusoy, 1939; Pamir, 1948; Dura, 1954; Limon & Caymaz, 2021).

Türkiye, 1957-1958 yılları arasında düzenlenen Uluslararası Jeofizik Yılı'na (3. Uluslararası Kutup Yılı olarak da bilinir) nükleer radyasyon ve güneş aktiviteleri gözlemleri temalı iki proje ile katılım sağlarken (National Science Foundation, 1957), 1960'lı yıllar

⁵ Bu uluslararası organizasyonun çalışmaları Antarktika'da bilim istasyonlarının açılması ve dolaylı yoldan Antarktika Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi bağlamında oldukça önemlidir.

aynı zamanda Türk bilim insanlarının Antarktika'ya yönelik bilimsel seferlere bireysel olarak katılım sağlamaya başladığı dönemdir. 1960'lı yıllar ile 2000'li yıllar arasında kutup araştırmalarına yönelik devlet düzeyinde katılım gösterilen herhangi bir belgeye henüz ulaşamamıştır. 2000'lerin başında ise ilginin yeniden canlandığı görülmektedir. 2007-2008 yılları arasında ve ilk defa sosyal bilimler odaklı düzenlenen 4. Uluslararası Kutup Yılı'nda Türkiye bilhassa kutup eğitimi ve bu eğitimin yaygınlaştırılması sürecinde aktif katkı sağlamıştır (IPY, 2011).

Kutuplara yönelik bilimsel araştırmaların Türkiye'deki kurumsallaşma süreci ise 2013 yılında APECS (Association of Polar Early Career Scientists) Türkiye Temsilciliği'nin kurulması ile başlamıştır. 2014 yılında TÜBİTAK desteğiyle Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti iş birliğinde Antarktika Bilim Programı Çalıştayı gerçekleştirilerek, yine 2014 yılında Türkiye Deniz Araştırmaları Strateji Belgesi'nde kutup bölgelerinde deniz araştırmalarının teşvik edilmesi yer almıştır. Bu minvalde kutup alanında yapılacak çalışmalarını koordine etmek amacıyla 17 Ocak 2015 tarihinde 29239 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (İTÜ PolReC) kurularak, Horizon 2020 Programı kapsamında kutuplara yönelik çok uluslu bir proje geliştirilmiştir. Bu gelişmelere ek olarak, 2015 yılında ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü tarafından Kutup Oşinografisi, Oşinografi Bölümü konuları arasına eklenmiştir.

2016 yılında "Antarktika Çevre Protokolü ve Arktik Konseyi'ne Üyelik Çerçevesinde Çevresel Faktörlerin Belirlenmesi ve Buna Bağlı Denizcilik Politikalarının Geliştirilmesi Modelinin Oluşturulması" başlıklı ulusal projenin kabul edildiği görülmektedir.⁶ Yine 2016 yılında, Ukrayna Ulusal Antarktika Araştırmalar Merkezi'nin tertiplelediği ve ortaklaşa yapılan çalışma sonucu 7 farklı üniversite ve TÜBİTAK'tan toplam 13 Türk bilim insanının katıldığı 'Ukrayna-Türk Araştırma Seferi' gerçekleştirilmiştir.

2017 yılında, Antarktika'ya Bilim Üssü Kurulması Projesi'nin Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınması, bilim seferlerinin kurumsallaşma sürecine hız kazandırmıştır. Proje kapsamında 24 Şubat-4 Nisan 2017 tarihleri arasında ulusal olanaklarla gerçekleştirilen Birinci Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE-I), Türkiye'nin ilk ulusal kutup seferi olarak kayıtlara geçmiştir. 7 Mart-24 Nisan 2018 tarihleri arasında 28 araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilen İkinci Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE-II) kapsamında Robert Adası'nda kurulan ilk kamp yerleşkesi ile ülkemize Antarktika'da bir noktada konuşlu olarak araştırma yapma tecrübesi kazandırılmıştır. Seferde katılan ekip, TRT World Kanalı aracılığıyla belgesel çekimleri yapmış ve İngilizce olarak yayımlanmıştır. Seferde gerçekleştirilen bilimsel araştırmaların İngilizce belgesel olarak yayımlanması, bilim bağlamında önemli bir küresel aktör olma hedefi bulunan Türkiye'nin uluslararası arenadaki görünürlüğüne önemli katkı sağlamıştır.

⁶ Projeler hakkında detaylı bilgi için bkzn. TÜBİTAK MAM KARE Websitesi: <http://www.polarresearch.center/projeler/>.

29 Ocak-6 Mart 2019 tarihleri arasında 25 araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilen Üçüncü Ulusal Antarktika Bilim Seferi'ne (TAE-III) Türk bilim insanlarına ek olarak ilk kez Almanya Federal Cumhuriyeti, Bulgaristan, Çekya, Şili ve Yeni Zelanda'dan bilim insanları da iştirak etmiş, yarım asırdır misafir olarak yer aldığımız Antarktika araştırmalarında ev sahibi konumuna geçiş sağlanmıştır. 2017 yılında düzenlenen Antarktika Program Yürütücüleri Konseyi (COMNAP) toplantısına ilk kez katılım gösteren ve akabinde gözlemci üyelik başvurusu yapan Türkiye, 2018 yılından itibaren gözlemci statüsünde toplantılara dahil olmaya başlamıştır. 2019-2022 yılları arasında hizmet vermesi planlanan ve 3 modülden oluşan geçici bir üs yerleşkesi Horseshoe Adası'nda kurulmuştur.⁷ Güneye yapılan 3 seferin ardından bu kez kuzeye yönelen Türk bilim insanları, ilk Türk Arktik Bilimsel Seferi'ni (TASE-I), 11-26 Temmuz 2019 tarihleri arasında çeşitli üniversitelerden 7 araştırmacı ve 1 görüntü yönetmeninin katılımıyla⁸ Svalbard Takımadaları etrafındaki Grönland Denizi ve Arktik Okyanusu sularında gerçekleştirmiştir.

2019 yılında, Kutup Araştırmaları Enstitüsü'nün (KARE) ulusal kutup seferlerinin koordinasyonunu ve lojistiğini sağlamak üzere TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) bünyesinde kurulması, Türkiye'nin kutup bilim diplomasisi potansiyelini geliştirmesi bağlamında oldukça önemli bir gelişmedir. KARE, kutup bölgelerine yönelik AR-GE ve bilimsel araştırma çalışmalarına destek vermek, Türkiye'nin kutup araştırma kamplarını ve istasyonlarını işletmek, lojistik planlama ve koordinasyon, ilgili kuruluşlar arası iletişimi kolaylaştırma, ikili uluslararası iş birlikleri yürütme, paydaşlarla iş birliği içinde ulusal kutup stratejisini geliştirme ve uygulama, kutup bölgeleri konusunda ulusal ölçekte farkındalık yaratma, kutup bölgelerinde ulusal ve uluslararası bilimsel diplomasiyi gerçekleştirme ve Türkiye'yi uluslararası arenada temsil etmeyi amaçlamaktadır. Enstitü'nün vizyonu, teknolojiye bilim, araştırma ve geliştirme çalışmalarını yürüten bir arayüz olarak hizmet vermek ve iklim değişikliği konusunda farkındalık yaratmak ve eğitim/öğretim vermektir. Dördüncü Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE-IV) 2020'de, Beşinci Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE-V) 2021'de, Altıncı Ulusal Antarktika Bilim Seferi ise 2022'de başarılı bir şekilde KARE tarafından icra edilmiştir.

Türkiye'nin 2021'de SCAR'a tam üyeliğinin onaylanması, Türkiye'nin kutup araştırmalarına artan katılımının yanı sıra küresel zorluklara karşı mücadelede somut katkılar üretebilmek için siyasi kararlılığını ve diplomatik katılımını göstermesi bakımından bir dönüm noktasıdır. Türkiye ayrıca 2018 yılından bu yana COMNAP'a gözlemci konumunda katılım gösterirken, tam üyelik başvurusu 2021 yılında COMNAP'e dahil olan ülkelerce oy birliği ile kabul edilmiştir. Kutuplara yönelik organizasyonlara enteg-

⁷ Yukarıda yer verilen kutup bilim seferlerine ilişkin bilgiler, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2019 yılında Anadolu Ajansı tarafından yayımlanan Türkiye'nin Beyaz Kıta Yolculuğu: Antarktika Seferleri başlıklı kitaptan ve 2019 yılında gerçekleştirilen Arktik Bilim Seferi'ne katılım sağlayan araştırmacılardan alınan bilgilerden derlenerek aktarılmıştır.

⁸ TASE-I'e fiilen katılım sağlamadan sadece projelerini gönderen araştırmacıların çalışmaları dahil olmak üzere toplam 41 farklı projeye yer verilerek bu hassas bölgede en düşük seviyede ayak izi bırakılması hedeflenmiştir.

rasyon, Türkiye'nin kutup bilim diplomasinin uluslararası bağlamda resmiyet kazandığını gösteren en önemli parametredir.

Türkiye'nin kutup vizyonuna yönelik siyasi iradesi ve diplomatik kararlılığının ulusal tezahürü olarak T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 40 kurumdan 100'ün üzerinde bilim insanının katkılarıyla 2018-2022 dönemi Ulusal Kutup Bilimi Programı hazırlanmıştır. Programın amacı, kutup araştırmalarını sistematik bir yaklaşımla uygulamaktır. Programın vizyonu "bilimsel açıdan başarılı programlardan biri olmak"tır.⁹ Burada TÜBİTAK, belirlenen öncelikli araştırma temalarıyla ilgilenen ve bu alanlarda yeterli araştırma deneyimine sahip araştırmacılar için destek mekanizmaları oluşturarak bilimsel araştırmalardan yararlanmayı ve aynı zamanda Türkiye'nin ilgili bilimsel çalışmalarda ilerlemesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Kutup bilim diplomasisi potansiyelini geliştirmek amacıyla Ulusal Kutup Bilimi Programı çerçevesinde her yıl Türk bilim insanlarının kutup araştırmalarında yürüttüğü bilimsel proje, çalışma ve keşiflerin sonuçlarını değerlendirmek ve kutup araştırmalarındaki gelişmeleri tartışmak üzere Kutup Bilimleri Çalıştayı düzenlenmektedir. Bu doğrultuda birinci ve ikinci Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayları Nisan 2017 ve Eylül 2018 tarihlerinde İstanbul Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Üçüncü Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı Orta Doğu Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde, dördüncü çalıştay ise TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü tarafından organize edilmiştir. COVID-19 salgını nedeniyle çevrimiçi platformda düzenlenen çalıştay, Türkiye genelinde 800'ün üzerinde katılımcıyı ağırlamıştır. 2021 yılında düzenlenen Beşinci Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı ise bilhassa sosyal bilimler alanında çok sayıda bilim insanını ağırlamış; ilk defa çalıştay bünyesinde kutup bilim diplomasisi başlıklı bir oturum düzenlenmiştir. Ayrıca, AB destekli Horizon 2020 Çerçeve Programı kapsamında uluslararası paydaşlarla projeler geliştirilmesi, uluslararası bilimsel iş birliklerinin gelişimini hızlandırmıştır. Bu gelişmelere ek olarak, artan sayıda Türk bilim insanının 'Arctic Science Summit Week' ve 'Arctic Frontiers' gibi önemli uluslararası etkinliklerin bilim diplomasisi oturum ve panellerine davet alması sevindirici bir gelişmedir.

Sonuç

Sınır ötesi bilimsel ağların ve projelerin diplomatik değeri giderek daha fazla tanıılırken, mevcut bilimsel iş birliklerinin güçlendirilmesi, yeni aktörlerin ortaya çıkması ve yeni bilimsel girişimlerin planlanması hem ulusal hem de küresel düzeyde dünyanın karşılaştığı sorunlara çözümler sunma potansiyeline sahiptir. Bu minvalde küresel siyasette daha aktif rol almak isteyen Türkiye'nin, kutuplarda bilimsel araştırmalar yaparak küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle mücadelede katkı sağlama gibi küresel müşterekleri dış politikasına dâhil ettiği görülmektedir.

⁹ Detaylı bilgi için bkz. TÜBİTAK MAM KARE Websitesi: www.kare.mam.tubitak.gov.tr

Diğer yandan bilimsel iş birliklerini bilim diplomasisinden ayıran siyasi irade ve diplomatik katılım ön koşulları sağlanmadan sarf edilen tüm çabaların, salt iş birliğinden öteye geçebilmesi mümkün değildir. Antarktika'nın yanı sıra Arktik bölgesinde de varlık göstermeyi hedefleyen Türkiye'nin, bölgeye yönelik yasal düzenlemelere entegrasyonu sağlanmalıdır. Bu noktada Svalbard Antlaşması'na taraf olmak için başlattığı resmî süreç başarıyla neticelendirildiğinde bölgeye yönelik büyük açılımlar elde edilecektir. Buna ek olarak, Türkiye'nin Arktik Konseyi'nde gözlemci üye olabilmesi için IASC'ye (International Arctic Science Committee) de üye olması, kapsamlı bir Arktik stratejisi ve yol haritası geliştirerek, bölgeye yönelik daha fazla bilimsel araştırma ve projeler gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bölgeye yönelik düzenlenen araştırmalara, dolayısıyla bölgeye yönelik sorunlara özgün katkı sağlama, Arktik bölgesinde varlık göstermek isteyen tüm devletlerden istenen temel bir ön koşuldur.

Bu süreçte Türkiye'nin Antarktika'da edindiği tecrübeleri Arktik bölgesine de aktarması oldukça önemlidir. 4 milyonun üzerinde nüfusuyla son yıllarda giderek önem kazanan Arktik bölgesine yönelik olarak Türkiye'nin sosyal bilimler alanında gerçekleştireceği disiplinler arası çalışmalar, özgün katkı sunabilme bağlamında elzemdir. Diğer yandan kutup araştırmalarının daha kurumsal bir nitelik kazandığı son yıllarda Şili, Japonya, Ekvador vb. devletlerle yapılan ve diğer devletlerle yapılması planlanan mutabakat anlaşmaları hem sürecin kurumsallaşmasına hem de kutup bilim diplomasisi potansiyelinin geliştirilmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, şimdiye kadar göstermiş olduğu siyasi kararlılığı, diplomatik katılımı ve bilimsel araştırmalara sağlamış olduğu devlet desteği ile bilim diplomasisinin ön koşullarını yerine getirerek dış politikasında yumuşak güç unsurlarını etkin bir biçimde kullanan Türkiye'nin, bilhassa kutup araştırmaları konusunda ivmeyi artırdığı görülmektedir. Bu minvalde 2017 yılında yurt içindeki 50'yi aşkın kurumdan alınan katkılarla hazırlanan Ulusal Kutup Bilim Programı'nda (2018-2022) yaptığı atılımı daha da geliştirerek, kapsamlı bir '2023 ve Ötesi Strateji Belgesi' ile yol haritasını güçlendirmesi, uluslararası toplum nezdinde bilimsel araştırma bağlamında Türkiye'nin daha görünür olmasına ve üreteceği özgün bilgi ve teknolojiyle devletlerarası nispi güç dağılımında daha fazla söz hakkı elde etmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Uluslararası ortamda kutuplara yönelik düzenlenen tüm bilimsel araştırma faaliyetlerinde gelinen noktaların takibinin sürdürülebilir olması, çalışmaların incelenerek genel çerçeve ve ana hatlarının çıkarılması, gerçekleştirildikleri alanlara yönelik trend analizlerinin yapılması, öncelikli araştırma alanları ve konularının tespit edilmesine artı değer katacağı gibi ayrıca eşgüdümlü olarak bilim insanlarının çalışmalarına yön verecektir.

KAYNAKÇA

- Avrupa Komisyonu. (2016). Open Innovation, open science, open to the world: A vision for Europe. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3213b335-1cb-c-11e6-ba9a-01aa75ed71a1>.
- Barkınay, A. R. (1935). Norveç Hidroğrafi Servisi, (Bear) Adasile (Spitzberg) Adalarına ait olmak üzere bu servisin vücuda getirdiği yeni "Arktik" haritaları. *Haritacılar Mecmuası*, 9, 84-101.
- Berkman, P. A. (2019). Evolution of science diplomacy and its local-global applications. *European Foreign Affairs Review*, 24, 63-79.
- Berkman, P. A., Lang, M. A., Walton, D. W. H. & Young, O. R. (2011). *Science diplomacy: Science, Antarctica and the governance of international spaces*. Smithsonian Institution Scholarly Press.
- Berkman, P. A., Kullerud L., Pope A., Vylegzhanin, A. N. & Young, O. R. (2017). The Arctic Science Agreement propels science diplomacy. *Science*, 3(358), 596-598.
- Caymaz, E. (2021a). Arktik bilim diplomasisi ve Türkiye. *Novus Orbis Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(1), 36-54.
- Caymaz, E. (2021b). Arktik diplomasisi. İçinde B. Özsoy ve B. Büyüksağnak (Ed.), *Soğuk kuzeyin sıcak adaları Svalbard*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Clem, K. R., Fogt, R. L., Turner, J., Lintner, B. R., Marshall, G. J., Miller, J. R. & Renwick, J. A. (2020). Record warming at the South Pole during the past three decades. *Nature Climate Change*, 10, 762-770.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA). (3 Haziran 1935). Harita Umum Müdürlüğü Hidrografi işlerinde çalışmakta olan Uzman Rolf Kjaer'e ait kadronun tasdiki. 30-18-1-2/55-45-17.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1939). Jeoloji Birliği reisinin teklifi. 19 Şubat, s. 2.
- Çin Halk Konseyi (The State Council Information Office of the People's Republic of China). (2018). China's Arctic Policy, January. Retrieved from http://english.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm.
- Depledge, D. (2012). The United Kingdom and the Arctic in the 21st century. *Arctic Yearbook*. Retrieved from <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2012/2012-scholarly-papers/13-the-united-kingdom-and-the-arctic-in-the-21st-century>.
- Dura, İ. Ş. (1954). Beynelmillel Jeodezi ve Jeofizik Birliği'nin 1954 Roma kongresi. Harita Genel Müdürlüğü.
- Fedoroff, N. V. (2009). Science diplomacy in the 21st century. *Cell*, 136(1), 9-11.
- Flink, T. & Ruffini, N. (2019). The current state of the art of science diplomacy. İçinde W. Canzler, S. Kuhlmann ve D. Simon (Ed.), *Handbook on Science and Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Gluckman, P. D., Turekian, V. C., Grimes, R. W. & Kishi, T. (2017). Science diplomacy: A pragmatic perspective from the inside. *Science & Diplomacy*, 6(4).
- Gutenev, M. (2020). Science diplomacy of Great Britain in the Arctic. *Arctic: New Region of World Policy*, 2 (64).
- Haritacılar Mecmuası. (1936). Türk-Bulgar birinci derece nirengilerin raprtı. Yazar: General Abdurrahman,10.
- IASC (International Arctic Science Committee). (2018). About IASC. Retrieved from <https://iasc.info/iasc/about-iasc>.
- İbrahim Edhem Paşa. (2020). *Medhal-i ilm-i jeoloji*. Hiper Yayın.
- İleri, C. N. (1997a). *Şimâl hâtıraları*. (İ. Demirci, Çev.). İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- İleri, C. N. (1997b). *Kutub musâhabeleri*, (İ. Demirci, Çev.). İstanbul: Mavi Yayıncılık.
- International Polar Year Joint Committee (IPY). (2011). *Understanding Earth's polar challenges: International Polar Year 2007-2008*. University of the Arctic and ICSU/WMO Joint Committee for International Polar Year 2007–2008.
- Kaltofen, C. & Acuto, M. (2018). Science diplomacy: Introduction to a boundary problem. *Global Policy*, 9.
- Latola, K. (2018). Implementation of the Arctic Science Agreement with science diplomacy. Arctic Science Agreement Dialogue Panel, *Science Diplomacy Action Synthesis No.3*.
- Laursen, V. (1951). *Bibliography for the second international polar year 1932-33*. International Meteorological Organization.
- Limon, O. & Caymaz, E. (2021). Svalbard Adaları: Arşiv belgeleriyle cumhuriyetten günümüze. İçinde B. Özsoy ve B. Büyüksağnak (Ed.), *Soğuk Kuzeyin Sıcak Adaları Svalbard*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lord, K. M. & Turekian, V. C. (2007). Science and society: Time for a new era of science diplomacy. *Science*, 315, 5813.
- Luszczuk, M., Padrtova, B. & Szczerbowicz, W. (2020). Political dimension of Arctic research. *Oceanologia*, 62, 608-621.
- Melchor, L. (2020). What is a science diplomat?. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15, 409-423.
- Moedas, S. (2015). EU approach to science diplomacy. (Speech Washington, DC 1 June 2014). Retrieved from <https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/moedas/announcements/eu-approach-sciencediplomacyen>.
- Moomaw, W. R. (2018). Scientist diplomats or diplomat scientists: Who makes science diplomacy effective?. *Global Policy*, 9, 78-80.
- MOSAIC Ekspedisyonu. (2022). Hakkında. Retrieved from <https://mosaic-expedition.org/>.

- Nanda, D. (2019). India's Arctic potential. *Occasional Papers*, 186. Retrieved from <https://www.orfonline.org/research/indias-arctic-potential48263/>.
- National Research Council. (2012). *U.S. and international perspectives on global science policy and science diplomacy: Report of a workshop*. National Academies Press.
- National Science Foundation. (1957). *A bibliography for the international geophysical year*. Washington: U.S. Govt. Print. Off.
- Nye, J. S. (2017). *Yumuşak güç*. BB101 Yayınları, 146.
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 94-109.
- Pamir, H. N. (1948). XVIII Beynelmillel Jeoloji Kongresi Londra 1948. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 2 (2).
- Research in Svalbard Portal. (2022). Retrieved from <https://www.researchinsvalbard.no/>.
- Rowe, E. W. (2018). *Arctic governance power in cross-border cooperation*. Manchester University Press.
- Rowlinson, M., Hassard, J. & Decker, S. (2014). Research strategies for organizational history: A dialogue between historical theory and organization theory. *Academy of Management Review*, 39, 250-274.
- Ruffini, P-B. (2020). Conceptualizing science diplomacy in the practitioner-driven literature: A critical review. *Humanities and Social Communications*, 7.
- Runciman, W. (1983). *A treatise on social theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rungius, C. & Flink, T. (2020). Romancing science for global solutions: On narratives and interpretative schemas of science diplomacy. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7.
- Science Diplomacy Center. (2019). *Science diplomacy action: An incidental serial for rigorous meeting syntheses*. Synthesis No.3.
- Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs (Dışişleri ve Milletler Topluluğu İşlerinden Sorumlu Devlet Sekreteri). (2015). The UK and the Arctic. Retrieved from <https://publications.parliament.uk/pa/ld201415/ldselect/ldarctic/118/11809.html>.
- Sergunin, A. & Konyshv, V. (2015). *Russia in the Arctic: Hard or soft power?* Stuttgart: IBIDEM.
- Servet-i Fünun Dergisi. (1930). Kutup heyeti seferiyyesi. C. 63, s. 1654 (1956 SB 501).
- Su, P. & Mayer, M. (2018). Science diplomacy and trust building: 'Science China' in the Arctic. *Global Policy* 9 (3), 23-28.
- The Arctic Institute. (2020). United Kingdom. Retrieved from <https://www.thearcticinstitute.org/countries/united-kingdom/>.

- The Royal Society. (2010). *New frontiers in science diplomacy: Navigating the changing balance of power*. London: Science Policy Center.
- The Research Council of Norway (RCN). (2019). *Ny-Ålesund Research Station research strategy*. Retrieved from <https://www.uio.no/forskning/tverrfak/nordomradene/ny-alesund-research-station-research-strategy.pdf>.
- The UArctic. (2018). UArctic facilitating UK–Russia collaboration in Arctic research. Retrieved from <https://www.uarctic.org/shared-voices/shared-voices-magazine-2018/uarctic-facilitating-uk-russia-collaboration-in-arctic-research/>.
- Turekian, C. V. & Neureiter, P. N. (2012). Science and diplomacy: The past as prologue. *Science&Diplomacy*, 1(1).
- TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) bünyesinde Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE). Retrieved from <http://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/biz-kimiz-0>.
- Ulusoy, E. (1939). 5 inci Beynelmilel Fotogrametri Kongresi. *Haritacılar Mecmuası*, 25.
- Vaxevanidou, M. (2018). Education as public diplomacy: How to build an international image in education. *Journal of Media Critiques*, 14(4), 55-70.
- Wadhvani, R. D. & Decker, S. (2017). Clío's toolkit: historical methods beyond theory building from cases. İçinde R. Mir ve S. Jain (Ed.), *Routledge Companion to Qualitative Research in Organization Studies*. Routledge.
- Wang, J. (2011). Introduction: China's search of soft power. İçinde J. Wang (Ed.), *Soft Power in China: Public Diplomacy through Communication*. New York: Palgrave MacMillan, s.7.